

Uudet tutkimustulokset romuttavat myyttejä

Viime vuosien aikana on käyty kiivasta keskustelua siitä kuka tai ketkä kuuluvat Suomen alkuperäiskansaan, saamelaisiin? Aikaisempiin tutkimuksiin perustuvat virheelliset tulkinnat ovat tähän mennessä johtaneet turhaan väestöjen väliseen vastakkainasetteluun Lapissa. Saamelaisten esiin nostamat faktat uusimpien tutkimustulosten nojalla voidaan osoittaa nyt kyseenalaiseksi. Olin 14.6.2008 Oulun yliopistossa seuraamassa Matti Enbusken väitöstilaisuutta, jossa tarkasteltiin Lapin asutukseen liittyviä kysymyksiä. Enbusken arkistolöytöihin perustuva tutkimustyö valaisee monipuolisella tavalla aiemmin pimentoon jääneitä nurkkia. Väitöstutkimuksessa on selvitetty pitkän aikavälin asutushistoriaa, maiden ja vesien käyttöä sekä rajojen, hallinnon ja lakien, elinkeinojen sekä verotuksen vaikutusta historiallisen Kemin Lapin ja Enontekiön alueella. Tarkastelu liittyy yhdeltä osin nykyaikana kiistaa synnyttäneeseen Lapin maa- ja vesioikeuskysymykseen ja siinä yhteydessä esitettyjen historiantulkintojen luotettavuuteen.

Enbuske osoittaa vakuuttavasti, että kaikki mitä Lapissa on tapahtunut tai esiintynyt, on ollut aina vain osa jotakin suurempaa kokonaisuutta. Näiden kokonaisuuksien selvittämisessä hän on mielestäni onnistunut erittäin hyvin. Enbusken väitöskirja osoittaa vakuuttavasti, että tällaisesta kokonaisuudesta ei voida eristää erikseen mitään esimerkiksi sellaista, joka todistaisi, että ulkomailta 1800-luvun jälkimmäisellä puoliskolla Sompion alueelle ulkomailta muuttaneet porolappalaiset olisivat Suomen alkuperäiskansaa. Sen sijaan koko Lapin historiallinen elämä on ollut alituista virtaavaa kehitystä ja kaikki sen ilmiöt ovat mukana tuossa kehityksen virrassa, sen eri kohdissa tosin, mutta kuitenkin siinä mukana ja muihin ilmiöihin ja näiden yhdessä muodostamaan kenttään tiukasti sidottuina.

Enbusken erinomainen tutkimustyö osoittaa, että historiallisen kehityksen näkökulmasta ei ole kovin mielekästä rajata jokin tietty ajankohta (1875), josta lähtien voidaan määrittää etnisen nykysaamelaisuuden alkaneen tai että suomalaisuus on syrjäyttänyt alkuperäisen kulttuurimuodon. Enbusken työ purkaa erinomaisella tavalla niitä myyttejä, jotka tähän asti ovat pyrkineet osoittamaan, että porosaamelaiset olisivat Suomen ainoa ja oikea alkuperäiskansa. Tutkija on tarkastellut Lapin asutushistoriaa aikalaisymmärryksen ylittävissä teoreettisissa kehyksissä ja konteksteissa. Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että historiantutkimuksessa ja varsinkin oikeushistoriallisessa tutkimuksessa esitetyt Lapin menneisyyden tulkinnat ovat olleet monelta osin harhaanjohtavia ja suorastaan myyttisiä. Siksi myös useille historiallisen kehityksen pohjalta tehdyille nykyajan oikeudellisille tulkinnoille valtion maiden ja vesien siirtämisestä saamelaisten omistukseen/hallintaan ei ole perusteita.

Tutkimuksen luettuani en voi muuta kuin todeta, että termi alkuperäiskansa, saamelainen, lappalainen eivät ole historian valossa absoluuttisia määreitä, vaan riippuvaisia siitä kenellä on ollut valta määrittellä ne. Nyt olisi aika palata uudestaan näihin määritelmiin ja korjata vastaamaan ne historiallisia tosiasioita. Mikäli Enbusken tutkimustuloksia ei oteta huomioon lainsäädäntöä korjattaessa vastaamaan historiallisia tosi-asioita tarkoittaa se sitä ILO-sopimuksen ratifioiminen saamelaismääritelmän pohjalta siirtäisi valtaosan Ylä-Lapin väestöstä siirtolaisen asemaan ja johtaisi siten myös syrjintään alueen vanhinta asutusta lappalaisia kohtaan. Historiaan kannattaa tässä lopuksi viitata muutoinkin. Siinä on se kuuluisa historian tuomio, jolla ei tarkoiteta tutkijain saamia tuloksia vaan jälkimaailman niiden perusteella tekemää arviota menneisyyden ihmisten teoista. Menneitä vääryyksiä ei voi oikoa jälkikäteen eikä historian tuomio enää ylety todelliseen syylliseen kuningas Kustaa Vaasaan, joka mahtikäskyllään 1500-luvulla julisti lappalaisten maat kuninkaalle ja kruunulle kuuluviksi.

Avainkysymys Lapissa asuvien väestöjen välisten hyvien suhteiden vakaudelle, suotuisalle kehitykselle ja normalisoitumiselle on alkuperäiskansapolitiikan painopisteen suuntaaminen juuri uusien tutkimustulosten johtopäätöksille. Poliittisilla päätöksentekijöillä on tänään käytettävissään todellinen tietoyhteiskunnan "S-kortti", jota oikeusministeriö eikä saamelaiskäräjätäkään ei voi sivuuttaa enää noin vain, mikäli se haluaa, että ILO-sipimuksen ratifiointiesteet poistetaan. Tähän asti määrittelyriidat ja saamelaisten vaatimukset valtionmaiden hallinnan siirtämiseksi saamelaisten hallintaan ovat kärjistäneet väestöjen välisiä suhteita Lapissa. Siksi käsite alkuperäiskansa, saamelainen ja lappalainen on juuri ennen muuta ratkaistava uusimman tiedon perusteella harkitun maltillisesti ja perusteellisesti. Sopuhan syntyy vasta sitten kun eri osapuolet pääsevät keskinäisissä neuvotteluissa molempia tyydyttävään lopputulokseen. Kyse on alueellisesta olosuhteiden normalisoinnista, virheellisten toimintojen korjaamisesta ja oikaisemisesta, rauhan ja molemmin puoleisin tyytyväisyyden palauttamisesta. Pallo on nyt oikeusministeri Tuija Braxilla ja saamelaiskäräjien poliittisella johdolla..

Matti Enbuske: Vanhan Lapin valtamailla. Asutus ja maankäyttö historiallisen Kemin Lapin ja Enontekiön alueella 1500-luvulta 1900-luvun alkuun. (Bibliotheca Historica 113. SKS. 570 s.)

Jouni Kitti
entinen saamelaispoliitikko

Uutispäivä Demari 2.7.6.08